

hoc in suo amore haberet quod ad tempus amaret, & postea amare desineret: quod non esset vera dilectionis. Sed si caritas amittitur ex mutabilitate subiecti contra propositum exitus, quod in suo actu includitur, hoc non repugnat veritati caritatis.

Ad tertium dicendum, quod amor Dei semper magna operatur in proposito, quod pertinet ad rationem caritatis; non tamen semper magna operatur in actu propter conditionem subiecti.

Ad quartum dicendum, quod caritas secundum rationem sui actus excludit omnem motum ad peccandum. Sed quandoque contingit, quod caritas actu non agit; & tunc potest intervenire aliquid motuum ad peccandum, cui se consentiatur, caritas amittitur.

ARTICULUS XII.

Utrum caritas amittatur per unum actum peccati mortalis.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur quod caritas non amittatur per unum actum peccati mortalis. Dicit enim Origenes in I. Periarch. (cap. 111. in fin.) Si (a) aliquando facietas capiat aliquem ex his qui in summo perficere consistunt gradu, non arbitror quod ad subitum quis evacuetur, aut decidat; sed paulatim, & acutum per partes eum decidere necesse est. Sed homo decedit caritatem amittens. Ergo caritas non amittitur per unum solum actum peccati mortalis.

2. Præterea. Leo Papa dicit in serm. de passione (qui est ix. in fin.) alloquens Petrum: Vidit in te Dominus non fidem (b) vultam, non dilectionem averfam, sed constantiam fuisse turbatam. Alundavit fetus, ubi non deficiit effectus; & fons caritatis locis verba formidini. Et ex hoc accipit Bernardus (colligitur ex Lib. II. de amore Dei cap. vi. ante med.) quod dicitur in Petro caritatem non fuisse extintam, sed sopitam. Sed Petrus negando Christum peccavit mortaliter. Ergo caritas non amittitur per unum actum peccati mortalis.

3. Præterea. Caritas est fortior quam virtus acquisita. Sed habitus virtutis acquisita non tollitur per unum actum peccati contrarium. Ergo multo minus caritas tollitur per unum actum peccati mortalis contrarium.

4. Præterea. Caritas importat dilectionem Dei, & proximi. Sed aliquis committens aliquid peccatum mortale retinet dilectionem Dei, & proximi, ut videtur: inordinatio enim affectionis circa ea quæ sunt ad finem,

non tollit amorem suum, ut supra dictum est (art. 10. huj. quæst.) Ergo potest remanere caritas ad Deum, existente peccato mortali per inordinatam affectionem circa aliquid temporale bonum.

5. Præterea. Virtus theologica obiectum est ultimum suum. Sed alie virtutes theologice, scilicet fides, & spes, non excluduntur per unum actum peccati mortalis; immo remanent informes. Ergo etiam caritas potest remanere informis, etiam uno peccato mortali peccato.

Sed contra. Per peccatum mortale fit homo dignus morte æterna; secundum illud Rom. vi. 23. Suspendia peccati mortis. Sed qui libet habens caritatem habet meritum vitæ æternæ: dicitur enim Joan. xv. 21. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: in qua quidem manifestatione vita æterna consistit, secundum illud Joan. xv. 11. Hæc est vitæ æternæ ut cognoscant te (c) verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Nullus autem potest esse simul dignus vitæ æternæ, & morte æterna. Ergo impossibile est quod aliquis habeat caritatem cum peccato mortali. Tollitur ergo caritas per unum actum peccati mortalis.

Respondetur dicendum, quod unum contrarium per aliud contrarium superveniens tollitur. Quilibet autem actus peccati mortalis contrariatur caritati secundum propriam rationem, quæ consistit in hoc quod Deus diligatur super omnia, & quod homo totaliter sit subiectus, omnia sua referendo in ipsum. Est ergo de ratione caritatis ut sic diligat Deum quod in omnibus velit se ei subicere, & præceptorum ejus regulam in omnibus sequi: quicquid enim contrariatur præceptis ejus, manifeste contrariatur caritati, unde de se habet quod caritatem excludere possit.

Et si quidem caritas esset habitus acquisitus ex virtute subiecti dependens, non opereretur quod statim per unum actum contrarium tolleretur: actus enim non directe contrariatur habitui, sed actui. Continuatio autem habitus in subiecto non requirit continuitatem actus: unde ex superveniente contrario actu non statim habitus acquisitus excluditur. Sed caritas, cum sit habitus infusus, dependet ex actione Dei infundentis: qui sic se habet in infusione; & conservatione caritatis, sicut Sol in illuminatione aeris, ut dictum est (art. 10. huj. quæst. arg. 3.) Et ideo sicut lumen statim cessaret esse in aere per hoc quod aliquid obstaculum poneretur illuminationi Solis; ita etiam caritas statim de-

(a) Al. Si autem facietas. (b) Ita cod. Alcar. aliqui multi. Al. fictam. (c) Vulgata solum Deum verum.

deficit (a) esse in anima per hoc quod aliquid obstaculum ponitur influentia caritatis à Deo in animam.

Manifestum est autem quod per quodlibet mortale peccatum, quod divinis præceptis contrariatur, ponitur prædicte infusio obstaculum: quia ex hoc ipso quod homo eligendo præfert peccatum divinæ amicitiae, quæ requirit ut Dei voluntatem sequamur, consequens est ut statim per unum actum peccati mortalis habitus caritatis perdat. Unde & Augustinus dicit VIII. super Gen. ad lit. (cap. xi. in med.) quod homo Deo sibi præfere ut luminatur, absente autem continuo renebratur: à quo non locorum intervallo, sed voluntatis aversione descendit.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Origenis potest uno modo sic intelligi, quod homo qui est in statu perfecto, non subito procedit in actum peccati mortalis, sed ad hoc disponitur per aliquam negligentiam præcedentem: unde & peccata venialia dicuntur esse dispositio ad mortale, sicut supra dictum est (1. 2. quæst. lxxxviii. art. 3.) Sed tamen per unum actum peccati mortalis, si eum commiserit, decedit, caritate amissa.

Sed quia ipse subdit, Si aliquis brevis lapsus acciderit, cito respicit, non penitus ruere videtur, potest aliter dici, quod ipse intelligit, eum penitus evacuati, & decidere qui sic decedit, ut ex malitia peccet; quod non statim in viro perfecto à principio contingit.

Ad secundum dicendum, quod caritas amittitur dupliciter. Uno modo directe per actuale contemptum: & hoc modo Petrus caritatem non amittit. Alio modo indirecte, quando committitur aliquid contrarium caritati, propter aliquam passionem concupiscentiæ, vel timoris: & hoc modo Petrus contra caritatem faciens caritatem amittit, sed eam cito recuperavit.

Ad tertium patet responsio ex dictis (in corp.)

Ad quartum dicendum, quod non quilibet inordinatio affectionis, quæ est circa ea quæ sunt ad finem, id est circa bona creata, constituit peccatum mortale; sed solum quando est talis inordinatio quæ repugnat divinæ voluntati: & hæc inordinatio directe contrariatur caritati, ut dictum est (in corp. & quæst. xx. art. 3.)

Ad quintum dicendum, quod caritas importat unionem quamdam ad Deum, non autem fides, neque spes. Omne autem peccatum mortale consistit in aversione à Deo, ut supra dictum est (ibid.) & ideo omne pec-

3. Tb. Op. Tom. III.

(a) Ita mss. & edit. passim. Nicolaus cum Theologis definit, ut legitur in quæst. de carit. art. 11. ad 11.

catum mortale contrariatur caritati. Non autem omne peccatum mortale contrariatur fidei, vel spei, sed quædam determinata peccata, per quæ habitus fidei, vel spei tollitur; sicut & per omne peccatum mortale habitus caritatis tollitur. Unde patet quod caritas non potest remanere informis, cum sit ultima forma virtutum, ex hoc quod respicit Deum in ratione finis ultimi, ut dictum est (quæst. xxxiii. art. 8.)

QUÆSTIO XXV.

De objecto caritatis,

in duodecim articulos divisa.

DEinde considerandum est de objecto caritatis.

Circa quod duo consideranda occurrunt. Primo quidem de his quæ sunt ex caritate diligenda. Secundo de ordine diligendorum.

Circa primum quæruntur duodecim.

Primo, utrum Solus Deus sit ex caritate diligendus, vel etiam proximus.

Secundo, utrum caritas sit ex caritate diligenda.

Tertio, utrum creaturæ irrationales sint ex caritate diligende.

Quarto, utrum aliquis possit ex caritate seipsum diligere.

Quinto, utrum corpus proprium.

Sexto, utrum peccatores sint ex caritate diligendi.

Septimo, utrum peccatores seipsum diligant.

Octavo, utrum inimici sint ex caritate diligendi.

Nono, utrum sint eis signa amicitiae exhibenda.

Decimo, utrum Angeli sint ex caritate diligendi.

Undecimo, utrum demones.

Duodecimo de enumeratione diligendorum ex caritate.

Q.

AR-

male contingere, nisi secundum similitudinem. Secundo quia omnis amicitia fundatur super aliqua communicatione vitæ: nihil enim ita proprium est amicitie, sicut bona vita, ut patet per Philosophum VIII. Ethic. (cap. 111. & 1v.) Creaturæ autem irrationales non possunt communicationem habere in vita humana, quæ est secundum rationem. Unde nulla amicitia potest haberi ad creaturas irrationales, nisi forte secundum metaphoram. Tertia ratio est propria caritati: quia caritas fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, cuius creatura irrationalis capax non est. Unde amicitia caritatis non potest haberi ad creaturam irrationalem.

Possunt tamen ex caritate diligi creaturæ irrationales, sicut bona quæ aliis volumus, in quantum scilicet ex caritate volumus eas conservari ad honorem Dei, & utilitatem hominum: & sic etiam ex caritate Deus eas diligit.

Unde patet responsio ad primum. Ad secundum dicendum, quod similitudo vestigi non dat capacitatem vitæ æternæ, sed similitudo imaginis: unde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod fides se potest extendere ad omnia quocumque modo vera; sed amicitia caritatis se extendit ad illa sola quæ nata sunt habere bonum vitæ æternæ: unde non est simile.

ARTICULUS IV. 139

Utrum homo debeat seipsum ex caritate diligere.

I. dist. xxxi. quest. 1. art. 2. ad 3. & III. dist. xxvi. & ver. quest. 11. art. 7. cor. & ad 10.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod homo non diligit seipsum ex caritate. Dicit enim Gregorius in quadam hom. (xviii. in Evang. in princ.) quod caritas minus quam inter deos haberi non potest. Ergo ad seipsum nullus habet caritatem.

2. Præterea. Amicitia de sui ratione importat reamtionem, & equalitatem, ut patet in VIII. Ethic. (cap. 11. & viii.) quæ quidem non possunt esse homini ad seipsum. Sed caritas amicitia quedam est, ut supra dictum est (quest. xxiii. art. 1.) Ergo ad seipsum aliquis caritatem habere non potest.

3. Præterea. Illud quod ad caritatem pertinet, non potest esse vituperabile: quia caritas non agit perperam, ut dicitur I. ad Corinth. xiiii. 4. Sed amare seipsum vituperabile est: dicitur enim II. ad Timoth. iiii. 1. In novissimis diebus inflabunt tempora periculosa, & erunt homines amantes seipsos. Ergo homo non potest seipsum diligere ex caritate.

Sed contra est quod dicitur Levit. xix. 18. Dilige amicum tuum sicut teipsum. Sed amicum ex caritate diligimus. Ergo & nos ipsos debemus ex caritate diligere.

Respondeo dicendum, quod cum caritas sit quadam amicitia, sicut dictum est (quest. xxiii. art. 1.) dupliciter possumus de caritate loqui. Uno modo sub communi ratione amicitie; & secundum hoc dicendum est, quod amicitia proprie non habetur ad seipsum, sed aliquid majus amicitia: quia amicitia unionem quandam importat. Dicit enim Dionysius (cap. iv. de div. Nom. lect. 9.) quod amor est virtus unitiva. Unicuique autem ad seipsum est unitas, quæ est potior unione ad alium. Unde sicut unitas est principium unionis; ita amor quo quis diligit seipsum, est forma, & radix amicitie. In hoc enim amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habemus sicut ad nosipsos: dicitur enim in IX. Ethic. (cap. iv. & viii. circ. princ.) quod amicitia que sunt ad alterum, veniunt ex his que sunt ad seipsum: sicut etiam de principis non habetur scientia, sed aliquid majus, scilicet intellectus.

Alio modo possumus loqui de caritate secundum propriam rationem ipsius prout scilicet est amicitia hominis ad Deum principaliter, & ex consequenti ad ea que sunt Dei: inter quæ etiam est ipse homo, qui caritatem habet: & sic inter cetera que ex caritate diliguntur quasi ad Deum pertinentia, etiam seipsum ex caritate diligit.

Ad primum ergo dicendum, quod Gregorius loquitur de caritate secundum communem amicitie rationem.

Et secundum hoc etiam procedit ratio secunda.

Ad tertium dicendum, quod amantes seipsos vituperantur, in quantum amant se secundum naturam sensibilem, cui obtemperant: quod non est vere amare seipsum secundum naturam rationalem, ut sibi velint ea bona quæ pertinent ad perfectionem rationis: & hoc modo præcipue ad caritatem pertinet diligere seipsum.

ARTICULUS V. 140

Utrum homo debeat corpus suum ex caritate diligere.

III. dist. xxviii. quest. 1. art. 7. & ver. quest. 11. art. 7. cor. ad 14. & 15.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod homo non debeat corpus suum ex caritate diligere. Non enim diligimus illum cui convivere non volumus. Sed homines caritatem habentes refugunt corporis convictam, secundum illud Rom. vii. 24. Quis me liberabit de corpore mortis hujus? & Philipp. 1. 23. Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo. Ergo corpus nostrum non est ex caritate diligendum.

2. Præterea. Amicitia caritatis fundatur super communicatione divine fruitionis. Sed huiusmodi fruitionis corpus particeps esse non potest. Ergo corpus non est ex caritate diligendum.

3. Præterea. Caritas, cum sit amicitia quadam, ad eos habetur qui reamare possunt. Sed corpus nostrum non potest nos ex caritate diligere. Ergo non est ex caritate diligendum.

Sed contra est quod Augustinus in I. de doctrin. christi. (cap. xxiii. & xxvi.) ponit quatuor ex caritate diligenda: inter quæ unum est corpus proprium.

Respondeo dicendum, quod corpus nostrum secundum quod potest considerari: uno modo secundum ejus naturam; alio modo secundum corruptionem culpæ, & penæ.

Natura autem corporis nostri non est a malo principio creata, ut Manichæi fabulantur, sed est a Deo. Unde possumus eo uti ad servitium Dei, secundum illud Rom. vi. 13. Exhibere... membra vestra arma justitiae Deo.

Et ideo ex dilectione caritatis, qua diligimus Deum, debemus etiam corpus nostrum diligere; sed infectionem culpæ, & corruptionem penæ in corpore nostro diligere non debemus, sed potius ad ejus remotionem anhelare desiderio caritatis.

Ad primum ergo dicendum, quod Apostolus non refusebat corporis communionem quantum ad corporis naturam; immo secundum hoc nolebat ab eo spoliari, secundum illud II. ad Corinth. 4. Nolimus expoliari, sed super vestiri. Sed volebat carere infectione concupiscentiæ, que remanet in corpore, & corruptione ipsius, que aggravat animam, ne possit Deum videre. Unde signanter dixit: De corpore mortis hujus.

Ad secundum dicendum, quod quamvis

corpus nostrum Deo frui non possit cognoscendo, & amando ipsum; tamen per opera que per corpus agimus, ad perfectionem Dei fruitionem possumus venire. Unde ex fruitione anime redundat quadam beatitudo ad corpus; scilicet sanitas, & incorruptio: ut Augustinus dicit in epist. ad Dioclet. (cxviii. olm. lvi. ante med.) Et ideo, quia corpus aliquo modo est particeps beatitudinis, potest dilectione caritatis amari.

Ad tertium dicendum, quod reamatio habet locum in amicitia que est ad alteram, non autem in amicitia que est ad seipsum vel secundum animam, vel secundum corpus.

ARTICULUS VI. 141

Utrum peccatores sint ex caritate diligendi.

III. dist. xxviii. art. 4. & ver. quest. 11. art. 8. ad 8. & 9.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod peccatores non sint ex caritate diligendi. Dicitur enim in Psalm. cxviii. 113. Iniquos odio habuit. Sed David caritatem perfectionem habebat. Ergo ex caritate magis sunt odiendi peccatores quam diligendi.

2. Præterea. Probatio dilectionis exhibitio est operis, ut Gregorius dicit in hom. Pent. (xxx. in Evang. parum à princ.) Sed peccatoribus justis non exhibent opera dilectionis, sed magis opera que videntur esse odii, secundum illud Psalm. c. 8. In matutino interfectioem meam peccatores terræ: & Dominus præcepit. Exod. xxiii. 18. Maledictus non patiens vitæ. Ergo peccatores non sunt ex caritate diligendi.

3. Præterea. Ad amicitiam pertinet ut amicus optemus, & velimus bona. Sed Sancti ex caritate optant peccatoribus mala, secundum illud Psalm. ix. 18. Convertantur peccatores in infernum. Ergo peccatores non sunt ex caritate diligendi.

4. Præterea. Proprium est amicorum de eisdem gaudere, & idem velle. Sed caritas non facit velle quod peccatores volunt, neque facit gaudere de hoc de quo peccatores gaudent; sed magis facit contrarium. Ergo peccatores non sunt ex caritate diligendi.

5. Præterea. Proprium est amicorum simul convivere, ut dicitur in VIII. Ethic. (cap. v. ante med.) Sed cum peccatoribus non est convivendum, secundum illud II. ad Corinth. vi. 17. Exite de medio eorum. Ergo peccatores non sunt ex caritate diligendi.

Sed contra est quod Augustinus dicit in I. de doctr. christi. (cap. xxx. circ. med.) quod cum dicitur, Dilige proximum tuum, manifestum est amorem hominum proximum esse deputandum. Sed peccatores non desunt esse homi-

ARTICULUS I. 136

Utrum dilectio caritatis fiat in Deo, an se extendat etiam ad proximum.

Inf. quest. cxviii. art. 2. & ver. quest. 1. art. 4.

AD primum sic proceditur. Videtur quod dilectio caritatis fiat in Deo, & non se extendat ad proximum. Sicut enim Deo debemus amorem, ita & timorem, secundum illud Deuter. x. 12. *Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas... & diligas eum?* Sed alius est timor quo timeatur homo, qui dicitur timor humanus, & alius timor quo timeatur Deus, qui est vel servilis, vel filialis, vel ex supradictis patet (quest. xix. art. 2.) Ergo etiam alius est amor quo diligitur Deus, & alius est amor quo diligitur proximus.

2. Præterea. Philosophus dicit in VIII. Ethic. (cap. viii. circ. princ.) quod *amari est honorari*. Sed alius est honor qui debetur Deo, qui est honor lætitiæ, & alius est honor qui debetur creature, qui est honor dulciæ. Ergo etiam alius est amor quo diligitur Deus, & alius quo diligitur proximus.

3. Præterea. Spes generat caritatem, ut habetur in Glossa (interl. in princ.) Math. 1. Sed spes ita habetur de Deo quod reprehendunt sperantes in homine, secundum illud Hierem. xvi. 5. *Maledictus homo qui confidit in homine*. Ergo caritas ita debetur Deo quod ad proximum se non extendat.

Sed contra est quod dicitur I. Joan. iv. 21. *Hoc mandatum habemus à Deo ut qui diligit Deum, diligit & fratrem suum.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. xvii. art. 6. & quest. xix. art. 3. & 1. 2. quest. lvi. art. 2.) habitus non diversificantur nisi ex hoc quod variat speciem actus. Omnis enim actus unius speciei ad eundem habitum pertinet. Cum autem species actus ex objecto sumatur, secundum formalem rationem ipsius, necesse est quod idem species sit actus qui fertur in rationem objecti, & qui fertur in objectum sub tali ratione; sicut eadem est species visio qua videtur lumen, & qua videtur color secundum luminis rationem.

Ratio autem diligendi proximum Deus est: hoc enim debemus in proximo diligere, ut in Deo sit. Unde manifestum est quod idem species actus est quo diligitur Deus, & quo diligitur proximus. Et propter hoc habitus caritatis non solum se extendit ad dilectionem Dei, sed etiam ad dilectionem proximi.

Ad primum ergo dicendum, quod proximus timetur potest dupliciter, sicut & amari.

Uno modo propter id quod est proprium sibi; puta cum aliquis timet tyrannum propter ejus crudelitatem, vel cum amat ipsum propter cupiditatem acquirendi aliquid ab eo: & talis timor humanus distinguitur à timore Dei, & similiter amor. Alio modo timetur homo, & amatur propter id quod est Dei in ipso; sicut cum secularis potestas timetur propter ministerium divinum, quod habet ad vindictam malefactorum, & amatur propter justitiam: & talis timor hominis non distinguitur à timore Dei, sicut nec amor.

Ad secundum dicendum, quod amor respicit bonum in communi; sed honor respicit proprium bonum honorati: deserunt enim illi cui in testimonium propriæ virtutis. Et ideo amor non diversificatur specie propter diversam quantitatem bonitatis diversorum, dummodo referantur ad aliquod unum bonum commune; sed honor diversificatur secundum propria bona singulorum. Unde eodem amore caritatis diligimus proximos, in quantum referuntur ad unum bonum commune, quod est Deus; sed diversos honores diversis deserimus, secundum propriam virtutem singulorum: & similiter Deo singularem honorem lætitiæ exhibemus propter ejus singularem virtutem.

Ad tertium dicendum, quod vituperantur qui sperant in homine sicut in principali auctore salutis: non autem qui sperant in homine sicut adjuvante ministerialiter sub Deo: & similiter reprehensibile est, si quis proximum diligeret tamquam principalem finem, non autem si quis proximum diligit propter Deum; quod pertinet ad caritatem.

ARTICULUS II. 137

Utrum caritas sit ex caritate diligenda.

I. dist. xvii. quest. 1. art. 5. & dist. xxviii. art. 1. ad 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod caritas non sit ex caritate diligenda. Ea enim quæ sunt ex caritate diligenda, duobus præceptis caritatis concluduntur, ut patet Matth. xxii. Sed sub neutro eorum caritas continetur: quia nec caritas est Deus, nec est proximus. Ergo caritas non est ex caritate diligenda.

2. Præterea. Caritas fundatur super communicationem beatitudinis, ut supra dictum est (quest. xxviii. art. 1.) Sed caritas non potest esse particeps beatitudinis. Ergo caritas non est ex caritate diligenda.

3. Præterea. Caritas est amicitia quædam, ut supra dictum est (ibid.) Sed nullus potest habere amicitiam ad caritatem, vel aliquod

ac-

ARTICULUS III. 138

Utrum etiam creature irrationales sint ex caritate diligende.

III. dist. xxviii. art. 2. & 5. & ver. quest. 11. art. 7.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod etiam creature irrationales sint ex caritate diligende. Per caritatem enim maxime conformamur Deo. Sed Deus diligit creaturas irrationales ex caritate: diligit enim omnia que sunt, ut habetur Sap. 11. 25. & omne quod diligit, seipso diligit, qui est caritas. Ergo & nos debemus creaturas irrationales ex caritate diligere.

2. Præterea. Caritas principaliter fertur in Deum, ad alia autem se extendit, secundum quod ad Deum pertinent. Sed sicut creatura rationalis pertinet ad Deum, in quantum habet similitudinem imaginis; ita etiam creatura irrationalis, in quantum habet similitudinem vestigi. Ergo caritas etiam se extendit ad creaturas irrationales.

3. Præterea. Sicut caritatis objectum est Deus, ita & fidei. Sed fides se extendit ad creaturas irrationales, in quantum credimus, cælum, & terram esse creatam à Deo, & pisces, & aves esse productos ex aquis, & gressibiles animalia, & plantas ex terra. Ergo caritas etiam se extendit ad creaturas irrationales.

Sed contra est quod dilectio caritatis solum se extendit ad Deum, & ad proximum. Sed nomine proximi non potest intelligi creatura irrationalis, quia non communicat cum homine in vita rationali. Ergo caritas non se extendit ad creaturas irrationales.

Respondeo dicendum, quod caritas secundum prædicta (art. præc. & quest. xii. art. 1.) est amicitia quædam. Per amicitiam autem amatur uno modo amicus ad quem amicitia habetur; et alio modo bona quæ amico optantur. Primo ergo modo nulla creatura irrationalis potest ex caritate amari; & hoc triplici ratione: quarum due pertinent communiter ad amicitiam, quæ ad creaturas irrationales haberi non potest. Primo quidem quia amicitia ad eum habetur cui volumus bonum. Sed non proprie possumus bonum velletur creature irrationali, quia non est ejus proprie habere bonum, sed solum creature rationalis, quæ est domina utendi bono quod habet, per liberum arbitrium. Et ideo Philosophus dicit in II. Physic. (text. 8. & 9.) quod *hujusmodi rebus non dicimus aliquid bene, vel*

accidens, quia hujusmodi reamare non potest, quod est de ratione amicitie, ut dicitur in VIII. Ethic. (cap. 11.) Ergo caritas non est ex caritate diligenda.

Sed contra est quod Augustinus dicit VIII. de Trinit. (cap. viii. à med.) *Qui diligit proximum, consequens est ut etiam ipsam dilectionem diligit*. Sed proximus diligitur ex caritate. Ergo consequens est ut etiam caritas ex caritate diligitur.

Respondeo dicendum, quod caritas amor quidam est. Amor autem ex natura potentie cujus est actus, habet quod possit supra seipsum reflecti. Quia enim voluntatis objectum est bonum universale, quicquid sub ratione boni continetur, potest cadere sub actu voluntatis: & quia ipsum velle est quoddam bonum, potest velle se velle; sicut & intellectus, cujus objectum est verum, intelligit se intelligere, quia hoc etiam est quoddam verum. Sed amor etiam ex ratione propriæ speciei habet quod supra se reflectatur, quia est spontaneus motus amantis in amatum: unde ex hoc ipso quod amat aliquis, amat se amare.

Sed caritas non est simpliciter amor, sed habet rationem amicitie, ut supra dictum est (quest. xxviii. art. 1.) Per amicitiam autem amatur aliquid dupliciter: uno modo sicut ipse amicus, ad quem amicitiam habemus, & cui bona volumus; alio modo sicut bonum quod amico volumus; & hoc modo caritas per caritatem amatur, & non primo: quia caritas est illud bonum quod optamus omnibus quos ex caritate diligimus. Et eadem ratio est de beatitudine, & aliis virtutibus.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus, & proximus sunt illi ad quos amicitiam habemus; sed in illorum dilectione includitur dilectio caritatis: diligimus enim proximum, & Deum, in quantum hoc amamus ut nos, & proximum Deum diligamus; quod est caritatem (a) diligere.

Ad secundum dicendum, quod caritas est ipsa communicatio spiritualis vite, per quam ad beatitudinem pervenitur; & ideo amatur sicut bonum desideratum omnibus quos ex caritate diligimus.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit, secundum quod per amicitiam amatur illi ad quos amicitiam habemus.

(a) Ita Theologi, Nicolaus, & recentiores edit. Edit. Romæ cum cod. Alcan. aliisque habere.

mias, quia peccatum non tollit naturam. Ergo peccatores sunt ex caritate diligendi.

Respondeo dicendum, quod in peccatoribus duo possunt considerari, scilicet natura, & culpa. Secundum naturam quidem, quam ad Deo habent, capaces sunt beatitudinis, super cuius communicatione caritas fundatur, ut supra dictum est (art. 3. huj. quæst. & quæst. xx. art. 1. & 2.) & ideo secundum naturam suam sunt ex caritate diligendi.

Sed culpa eorum Deo contrariatur, & est beatitudinis impedimentum. Unde secundum culpam, qua Deo advertantur, sunt odiendi quicumque peccatores, etiam pater, & mater, & propinqui, ut habetur Luc. xiv. Debenus enim in peccatoribus odire quod peccatores sunt, & diligere quod homines sunt, beatitudinis capaces: & hoc est eos vere ex caritate diligere propter Deum.

Ad primum ergo dictum, quod iniquos propheta odio habuit, in quantum iniqui sunt, habens odio iniquitatem ipsorum, quod est ipsorum malum: & hoc est perfectum odium, de quo ipse dicit (Psal. cxxxv. 11. 22.) *Perfecto odio odieram illos*. Eisdem autem rationis est odire malum alicuius, & diligere bonum ejus. Unde etiam illud odium perfectum ad caritatem pertinet.

Ad secundum dicendum, quod amicis peccantibus, sicut Philosophus dicit in IX. Ethicorum (cap. 111. circa med.) non sunt subtrahenda amicitie beneficia, (a) quousque habetur spes sanationis eorum; sed magis est eis auxilium dandum ad recuperationem virtutis, quam ad recuperationem pecunie, si eam amisissent, quanto virtus est magis amicitie affinis quam pecunia. Sed quando in maximum malitiam incidunt, & inaniabiles sunt, tunc non est eis amicitie familiaritas exhibenda. Et ideo hujusmodi peccantes, de quibus magis præsumitur nocuum mentum aliorum quam eorum emendatio, secundum legem divinam, & humanam præcipiuntur occidi. Et tamen hoc facit iudex non ex odio eorum, sed ex amore caritatis, quo bonum publicum preferitur vitæ singularis personæ. Et tamen mors per iudicem iniuncta peccatori prodest, (b) si convertatur, ad culpæ expiationem; si vero non convertatur, ad culpæ terminationem, quia per hoc tollitur ei potestas amplius peccandi.

Ad tertium dicendum, quod hujusmodi (c) increpationes quæ in sacra Scriptura inveniuntur, tripliciter possunt intelligi. Uno

(a) Ita infra. et editi veteri passim cum Nicolaj. Edit. Rom. quousque habetur. A. quousque habetur. Sicut quousque non habetur. (b) Ita Garcia ex cod. Tarra. et edit. passim. Cod. Alcan. seu convertatur, ad culpæ expiationem, seu non convertatur, ad culpæ terminationem. Edit. Rom. sive convertatur ad culpæ expiationem, sive etiam convertatur ad culpæ terminationem. (c) Ita cum Garcia posteriores editiones. Edit. Rom. cum cod. Alcan. increpationes.

modo per modum prænuuntiationis, non per modum operationis, ut sit sensus: *Convertentur peccatores in infernum*, id est *convertentur*. Alio modo per modum operationis, ut tamen desiderium operantis non referatur ad peccatum hominum, sed ad iustitiam punientis, secundum illud Psal. lvi. 1. *Letabitur iustus, cum viderit vindictam*: quia nec ipse Deus puniens letatur in perditione impiorum, ut dicitur Sap. 1. sed in sua iustitia: quia *iustus Dominus, & iustitiam dilexit* (Psal. x. 8.) Tertio ut desiderium referatur ad remotionem culpæ, non ad ipsam poenam, ut scilicet peccata destruantur, & homines remaneant.

Ad quartum dicendum, quod ex caritate diligimus peccatores, non quidem ut velimus quæ ipsi volunt, vel gaudeamus de his de quibus ipsi gaudent; sed ut faciamus eos vel quod volumus, & gaudere de his de quibus gaudeamus. Unde dicitur Hier. xv. 19. *Ipsi convertentur ad te, & tu non converteris ad eos*.

Ad quintum dicendum, quod convivere peccatoribus, infirmis quidem est vitandum, propter periculum quod eis imminet ne ab eis subvertantur; perfectis autem, de quorum corruptione non timetur, laudabile est quod cum peccatoribus convertentur, ut eos convertant. Sic enim Dominus cum peccatoribus manducabat, & bibeat, ut dicitur Matth. ix. Convivens tamen peccatorum quantum ad consortium peccati vitandum est omnibus: & sic dicitur II. ad Corinth. vi. 17. *Exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis*, scilicet secundum peccati consensum.

ARTICULUS VII. 142

Utrum peccatores diligant seipso.

III. dist. xxix. quæst. 1. art. 5. et ver. quæst. 114 art. 12. ad 6. et Psal. x.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod peccatores seipso diligant. Illud enim quod est principium peccati, maxime in peccatoribus invenitur. Sed amor sui est principium peccati: dicit enim Augustinus XIV. de civit. Dei (cap. ult. in princip.) quod *facit civitatem Babilonis*. Ergo peccatores maxime amant seipso.

2. Præterea, Peccatum non tollit naturam. Sed hoc unicuique convenit ex sua natura quod diligat seipsum: unde etiam creatura irrationalis naturaliter appetunt proprium bonum, puta

conservationem sui esse, & alia hujusmodi. Ergo peccatores diligunt seipso.

3. Præterea. Omnibus est diligibile bonum ut Dionysius dicit in iv. cap. de div. Nom. (part. 1. lect. 5.) Sed multi peccatores reputant se bonos. Ergo multi peccatores seipso diligunt.

Sed contra est quod dicitur in Psal. x. 6. *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*.

Respondeo dicendum, quod amare seipsum uno modo commune est omnibus, alio modo proprium est bonorum, tertio modo proprium est malorum. Quod enim aliquis amet id quod seipsum esse æstimat, hoc commune est omnibus.

Homo autem dicitur esse aliquid dupliciter. Uno modo secundum suam substantiam, & naturam: & secundum hoc (a) omnes æstimant se esse id quod sunt, scilicet ex anima, & corpore compositos; & sic etiam omnes homines boni, & mali diligunt seipso, in quantum diligunt sui ipsorum conservationem.

Alio modo dicitur homo esse aliquid secundum principalitatem; sicut princeps civitatis dicitur esse civitas: unde quod principes faciunt, dicitur civitas facere. Sic autem non omnes æstimant se esse id quod sunt. Principale enim in homine est mens rationalis; secundarium autem est natura sensitiva, & corporalis: quorum primum Apostolus nominat *interiorem hominem*, secundum *exteriorem*, ut patet II. ad Corinth. iv. Boni autem æstimant principale in seipsis rationalem naturam, sive interiorem hominem: unde secundum hoc æstimant se esse quod sunt. Mali autem æstimant principale in seipsis naturam sensitivam & corporalem, scilicet *exteriorem hominem*. Unde non recte cognoscentes seipso, non vere diligunt seipso; sed diligunt id quod seipso esse reputant. Boni autem vere cognoscentes seipso, vere seipso diligunt.

Et hoc probat Philosophus in IX. Ethic. (cap. iv.) per quousque, quæ sunt amicitie propria. Unusquisque enim amicus primo quidem vult suum amicum esse, & vivere; secundo vult ei bona; tertio operatur bona ad ipsum; quarto convivit ei delectabiliter; quinto concordat cum ipso: (b) quasi in eisdem delectatus, & contristatus. Et secundum hoc boni diligunt seipso, quantum ad interiorem hominem: quia volunt ipsum servari in sua integritate; & optant ei bona; quæ sunt bona spiritualia, & etiam (c) ad ea assequenda operam impendunt; & delectabiliter ad

S. Th. Op. Tom. III.
(a) Ita cum Garcia posteriores omnes editiones. Edit. Rom. cum plurimis codicibus: omnes æstimant bonum esse commune se esse id quod sunt. (b) Ita cum cod. Tarra. & Alcan. & Paris. Nicolaj. A. quasi eisdem. Edit. Rom. quasi cum eodem delectatus etc. (c) Ita edit. passim. Cod. Tarra. & Alcan. ad assequenda.

cor proprium redeunt, quia ibi inveniunt bonas cogitationes in presenti, & memoriam præteritorum bonorum, & spem futurorum bonorum, ex quibus delectatio causatur. Similiter etiam non patiuntur in seipsis voluntatis dissonantiam, quia tota anima eorum tendit in unum.

E contrario autem mali non volunt conservari in integritate interioris hominis; neque appetunt ei spiritualia bona; neque ad hoc operantur; neque delectabile est eis secum convivere, redeundo ad cor, quia inveniunt ibi mala, & præterita, & futura, quæ abhorrent; neque etiam sibi ipsis concordant propter conscientiam remordentem, secundum illud Psal. xli. 21. *Arguam te, & statuum contra faciem tuam*.

Et per eadem probari potest, quod mali amant seipso secundum corruptionem exterioris hominis; sic autem boni non amant seipso.

Ad primum ergo dicendum, quod amor sui, qui est principium peccati, est ille qui est proprius malorum, perveniens usque ad contemptum Dei; ut ibidem dicitur: quia mali etiam sic cupiunt exteriora bona quod spiritualia continentur.

Ad secundum dicendum, quod naturalis amor, etsi non totaliter tollatur a malis, tamen in eis pervertitur per modum jam dictum (in corp art.)

Ad tertium dicendum, quod mali, in quantum æstimant se bonos, sic aliquid participant de amore sui. Nec tamen ista est vera sui dilectio, sed apparet; quæ etiam non est possibilis in his qui valde sunt mali.

ARTICULUS VIII. 143

Utrum sit de necessitate caritatis ut inimici diligantur.

II. dist. xx. art. 1. & ver. quæst. 111. art. 8. & opus. iv. cap. vii. & opus. xviii. cap. xv. & Rom. xii. lect. 3.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod non sit de necessitate caritatis ut inimici diligantur. Dicit enim Augustinus in Enchir. (cap. lxxi. 1.) quod *hoc tam magnum bonum, scilicet diligere inimicos non est tanta multitudinis, quantum credimus exaudiri, cum in oratione dicitur. Dimitte nobis debita nostra*. Sed nulli dimititur peccatum sine caritate: quia, ut dicitur Proverb. x. 12. *conversus de-*

R. qui non potest licere.
(a) Ita cum Garcia posteriores omnes editiones. Edit. Rom. cum plurimis codicibus: omnes æstimant bonum esse commune se esse id quod sunt. (b) Ita cum cod. Tarra. & Alcan. & Paris. Nicolaj. A. quasi eisdem. Edit. Rom. quasi cum eodem delectatus etc. (c) Ita edit. passim. Cod. Tarra. & Alcan. ad assequenda.

delicta operit caritas. Ergo non est de necessitate caritatis diligere inimicos.

2. Præterea. Caritas non tollit naturam. Sed unaquæque res etiam irrationalis naturaliter odit suum contrarium, sicut ovis lupum, & aqua ignem. Ergo caritas non facit quod inimici diligantur.

3. Præterea. *Caritas non agit perperam* (I. Cor. xiiii. 4.) Sed hoc videtur esse perversum quod aliquis diligit inimicos, sicut & quod aliquis odio habeat amicos: unde II. Reg. xix. 6. exprobrando dicit Joab ad David: *Diligis odientes te, & odio habes diligentes te.* Ergo caritas non facit ut inimici diligantur.

Sed contra est quod Dominus dicit. Matth. v. 44. *Diligite inimicos vestros.*

Respondeo dicendum, quod dilectio inimicorum tripliciter potest considerari. Uno modo, ut inimici diligantur, in quantum sunt inimici; & hoc est perversum, & caritati repugnans, quia hoc est diligere malum alterius.

Alio modo potest accipi dilectio inimicorum quantum ad naturam, (a) sed in universali; & sic dilectio inimicorum est de necessitate caritatis, ut scilicet aliquis diligens Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos suos non excludat.

Tertio modo potest considerari dilectio inimicorum in speciali, ut scilicet aliquis in speciali moveatur motu dilectionis ad inimicum: & istud non est de necessitate caritatis absolute: quia nec etiam moveri motu dilectionis in speciali ad quoslibet homines singulariter est de necessitate caritatis, quia hoc esset impossibile.

Est tamen de necessitate caritatis secundum preparationem animi, ut scilicet homo habeat animum paratum ad hoc quod in singulari inimicum diligeret, si necessitas occurreret.

Sed quod absque articulo necessitatis homo etiam (b) hoc actu impleat ut diligat inimicum propter Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis. Cum enim ex caritate diligatur proximus propter Deum, quanto aliquis magis diligit Deum, tanto etiam magis ad proximum dilectionem ostendit, nulla inimicitia impediente: sicut si aliquis multum diligeret aliquem hominem, amore ipsius filios ejus amaret, etiam inimicos sibi. Et secundum hunc modum loquitur Augustinus (loc. cit. in arg. 1.)

Unde patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod unaquæque res naturaliter odio habet id quod est sibi contrarium, in quantum est sibi contrarium. Dilectio

(a) Ita cum eod. Alcan. & Tarrac. edit. passim. Al. scilicet in universali. (b) Ita passim Cod. Alcan. hoc impleat ut actu diligit,

Inimici autem sunt nobis contrarii, in quantum sunt inimici: unde hoc debemus in eis odio habere, debet enim nobis displicere quod nobis inimici sunt. Non autem nobis sunt contrarii, in quantum homines sunt, & beatitudinis capaces; & secundum hoc debemus eos diligere.

Ad tertium dicendum, quod diligere inimicos, in quantum sunt inimici, hoc est vituperabile: & hoc non facit caritas, ut dictum est (in corp. art.)

ARTICULUS IX. 144

Utrum sit de necessitate salutis quod aliquis signa, & effectus dilectionis inimico exhibeat.

III. dist. xxx. art. 1. ad 1. & art. 2. & Rom. xiv. lect. 3.

AD nonum sic proceditur. Videtur quod de necessitate caritatis sit quod aliquis homo signa, vel effectus dilectionis inimico exhibeat. Dicitur enim I. Joan. 111. 18. *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.* Sed opere diligit aliquis exhibendo ad eum quem diligit, signa, & effectus dilectionis. Ergo de necessitate caritatis est ut aliquis hujusmodi signa, & effectus inimicis exhibeat.

2. Præterea. Matth. v. 44. Dominus simul dicit, *Diligite inimicos vestros, & Benefacite his qui oderunt vos.* Sed diligere inimicos est de necessitate caritatis. Ergo etiam benefacere inimicis.

3. Præterea. Caritate amatur non solum Deus, sed etiam proximus. Sed Gregorius dicit in homil. Pentec. (xxx. in Evang. parum à princ.) quod *amor Dei non potest esse otiosus: magnus enim operatur, si est; si d. finit operari non est amor.* Ergo caritas quæ habetur ad proximum, non potest esse sine operationis effectu. Sed de necessitate caritatis est ut omnis proximus diligatur, etiam inimicus. Ergo de necessitate caritatis est ut etiam ad inimicos signa, & effectus dilectionis ostendamus.

Sed contra est quod Matth. v. super illud, *Benefacite his qui oderunt vos*, dicit Glossa (ord. sup. illud, *Esate ergo vos perfecti*, & Augustinus in Enchir. cap. lxxiiii.) quod, *benefacere, inimicis est cumulus perfectionis.* Sed id quod pertinet ad perfectionem caritatis, non est de necessitate ipsius. Ergo non est de necessitate caritatis quod aliquis signa, & effectus dilectionis inimicis exhibeat.

Respondeo dicendum, quod effectus, & signa caritatis ex interiori dilectione procedunt, & ei proportionantur. Dilectio

autem interior ad inimicum in communi quidem est de necessitate precepti absolute, in speciali autem est non absolute; sed secundum preparationem animi, ut supra dictum est (art. præc.)

Sic ergo dicendum est de effectu, & signo dilectionis exteriori exhibendo. Sunt enim quedam signa, vel beneficia dilectionis quæ exhibentur proximis in communi; puta cum aliquis orat pro omnibus fidelibus, vel pro toto populo, aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati: & talia beneficia, vel dilectionis signa inimicis exhibere est de necessitate precepti. Si enim non exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad livorem vindictæ, contra id quod dicitur Lev. xix. 18. *Non queret ultionem, & non eris memur injurie civium tuorum.*

Alia vero sunt beneficia, vel dilectionis signa, quæ quis exhibet particulariter aliquibus personis: & talia beneficia, vel dilectionis signa inimicis exhibere non est de necessitate salutis, nisi secundum preparationem animi, ut scilicet subveniant eis in articulo necessitatis, secundum illud Proverb. xxv. 21. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; (a) si sitis, da illi potum.*

Sed quod præter articulum necessitatis hujusmodi beneficia aliquis inimicis exhibeat, pertinet ad perfectionem caritatis, per quam aliquis non solum cavet vinci à malo, quod necessitatis est; sed etiam vult in bono vincere malum, quod est etiam perfectionis; dum scilicet non solum cavet propter injuriam sibi illatam petrahi ad odium, sed etiam propter sua beneficia intendit inimicum petrahere ad suum amorem.

Et per hoc patet responsio ad objecta.

ARTICULUS X. 145

Utrum debeamus Angelos ex caritate diligere.

III. dist. xxviii. art. 3. & ver. quæst. 11. art. 7. cor. & ad 7. & 8.

AD decimum sic proceditur. Videtur quod Angelos ex caritate non debeamus diligere. Ut enim Augustinus dicit in Lib. E. de doctr. christ. (cap. xxvi.) gemina est dilectio caritatis, scilicet Dei, & proximi. Sed dilectio Angelorum non continetur sub dilectione Dei, cum sint substantie create; nec etiam videtur contineri sub dilectione proximi, cum non communicent nobiscum in specie. Ergo Angeli non sunt ex caritate diligendi.

2. Præterea. Magis conveniunt nobiscum bruta animalia quam Angeli: nam nos, & S. Tr. Op. Tom. III.

(a) Vulgata; si sitierit, da ei aquam bibere,

bruta animalia sumus in eodem genere propinquo. Sed ad bruta animalia non habemus caritatem, ut supra dictum est (art. 3. hujus quæst.) Ergo etiam neque ad Angelos.

3. Præterea. Nihil est ita proprium amicorum, sicut convivere, ut dicitur in VIII. Ethic. (cap. v. ante med.) Sed Angeli non convivunt nobiscum, nec etiam eos videre possumus. Ergo ad eos caritatis amicitiam habere non valeamus.

Sed contra est quod Augustinus dicit in I. de doctr. christ. (cap. xxx. à med.) *Joan vero si vel cui præbenda in nobis est, vel à quo nobis præbendum est officium misericordia, recte proximus dicitur; manifestum est, præcepto quo jubemur diligere proximum, etiam Sanctos Angelos contineri, à quibus multa nobis misericordie impenduntur officia.*

Respondeo dicendum, quod amicitia caritatis, sicut supra dictum est (quæst. lxxiiii. art. 1.) fundatur super communicatione beatitudinis æternæ, in cujus participatione communicant cum Angelis homines: dicitur enim Matth. xxiii. 38. quod *in resurrectione erunt homines sicut Angeli in celo.* Et ideo manifestum est quod amicitia caritatis etiam ad Angelos se extendit.

Ad primum ergo dicendum, quod proximus non solum dicitur communicatione speciei, sed etiam communicatione beneficiarum pertinentium ad vitam æternam: super qua communicatione amicitia caritatis fundatur.

Ad secundum dicendum, quod bruta animalia conveniunt nobiscum in genere propinquo ratione nature sensitivæ, secundum quam non sumus participes æternæ beatitudinis, sed secundum mentem rationalem, in qua communicamus cum Angelis.

Ad tertium dicendum, quod Angeli non convivunt nobis exteriori conversatione, quæ nobis est secundum sensitivam naturam; convivimus tamen Angelis secundum mentem, imperfecte quidem in hac vita, perfecte autem in patria, sicut & supra dictum est (quæst. xxiii. art. 1. ad 1.)

ARTICULUS XI. 146

Utrum debeamus demoni ex caritate diligere.

III. dist. xxviii. quæst. 1. art. 5. & dist. xxxi. quæst. 11. art. 3. quæst. 2. & Rom. xiiii. lect. 2. fin.

AD undecimum sic proceditur. Videtur quod demones ex caritate debeamus diligere. Angeli enim sunt nobis proximi, in quantum communicamus cum eis in rationali mente. Sed etiam demones sic nobiscum communicant, in quantum

bisum communicant, quia data naturalia in eis manent integra, scilicet esse, vivere, & intelligere, ut dicit Dionysius in 1v. cap. de div. Non. (part. 1v. lect. 19.) Ergo debemus demones ex caritate diligere.

2. Præterea. Demones differunt à beatis Angelis differentia peccati, sicut & peccatores homines à iustis. Sed iusti homines ex caritate diligunt peccatores. Ergo etiam ex caritate debent diligere demones.

3. Præterea. Illi à quibus beneficia nobis impenduntur, debent à nobis ex caritate diligere, tanquam proximi, sicut pater ex auctoritate Augustini supra inducta (art. præc. in arg. Sed com.). Sed demones nobis in multis sunt utiles, dum nos tentando nobis coronas fabricant, sicut Augustinus dicit XI. de civit. Dei (cap. xviii.) Ergo demones sunt ex caritate diligendi.

Sed contra est quod dicitur Isa. xxviii. 19. *Deliquit sedes vestrum cum morte, & pacem vestram cum inferno non stabit.* Sed perfectio pacis, & fœderis est per caritatem. Ergo ad demones, qui sunt inferni incolæ, & mortis procuratores, caritatem habere non debemus.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 6. huj. quæst.) in peccatoribus ex caritate debemus diligere naturam, peccatum autem odire. In nomine autem demonis significatur natura peccato deformata: & ideo demones ex caritate non sunt diligendi.

Et si non fiat vis in nomine, & questio referatur ad illos spiritus qui demones dicuntur, utrum sint ex caritate diligendi, respondendum est secundum præmissa (art. 2. & 3. huj. quæst.) quod aliquid ex caritate diligitur dupliciter. Uno modo sicut ad quem amicitia habetur; & sic ad illos spiritus caritatis amicitiam habere non possumus: pertinet enim ad rationem amicitiae ut amicis nostris bonum velimus, illud autem bonum vitae æternæ, quod respicit caritas, spiritibus illis à Deo æternaliter damnatis ex caritate velle non possumus: hoc enim repugnaret caritati Dei, per quam ejus iustitiam approbamus.

Alio modo diligitur aliquid sicut quod volumus permanere ut bonum alterius: per quem modum ex caritate diligimus irrationales creaturas, in quantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & utilitatem hominum, ut supra dictum est (art. 3. huj. quæst.) & per hunc modum naturam demonum etiam ex caritate diligere possumus, in quantum scilicet volumus illos spiritus in suis naturalibus conservari ad gloriam Dei.

Ad primum ergo dicendum, quod mens Angelorum non habet impossibilitatem ad æternam beatitudinem habendam, sicut habet mens demonum: & ideo amicitia caritatis,

quæ fundatur super communicatione vite æternæ magis quam super communicatione naturæ, habetur ad Angelos, non autem ad demones.

Ad secundum dicendum, quod homines peccatores in hac vita habent possibilitatem perveniendi ad beatitudinem æternam; quod non habent illi qui sunt in inferno damnati, de quibus quantum ad hoc est eadem ratio sicut & de demonibus.

Ad tertium dicendum, quod utilitas quæ nobis ex demonibus provenit, non est ex eorum intentione, sed ex ordinatione divinæ providentiæ: & ideo ex hoc non inducimur ad habendum amicitiam eorum, sed ad hoc quod sumus Deo amici, qui eorum perverfam intentionem convertit in nostram utilitatem.

ARTICULUS XII. 147

Utrum convenienter enumerentur quatuor ex caritate diligenda, scilicet Deus, proximus, corpus nostrum, & nospis.

III. dist. xxviii. quæst. 1. art. 7. & ver. quæst. 11. art. 7.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter enumerentur quatuor ex caritate diligenda, scilicet Deus, proximus, corpus nostrum, & nospis. Ut enim Augustinus dicit super Joan. (tract. lxxxiii. ad fin.) *qui non diligit Deum, nec seipsum diligit.* In Dei ergo dilectione includitur dilectio sui ipsius. Non ergo est alia dilectio sui ipsius, & alia dilectio Dei.

2. Præterea. Pars non debet dividi contra totum. Sed corpus nostrum est quædam pars nostri. Non ergo debet dividi, quasi aliud diligibile, corpus nostrum à nobisipsis.

3. Præterea. Sicut nos habemus corpus, ita etiam proximus. Sicut ergo dilectio qua quis diligit proximum, distinguitur à dilectione qua quis diligit seipsum; ita dilectio, qua quis diligit corpus proximi, debet distingui à dilectione qua quis diligit corpus suum. Non ergo convenienter distinguuntur quatuor ex caritate diligenda.

Sed contra est quod Augustinus dicit in I. de doctr. christ. (cap. xxiii. in princ.) *Quatuor sunt diligenda: unum quod supra nos est, scilicet Deus; alterum quod nos sumus; tertium quod iuxta nos est, scilicet proximus; quartum quod infra nos est, scilicet proprium corpus.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. xxiii. art. 1. & 5.) amicitia caritatis super communicatione beatitudinis fundatur. In qua quidem communicatione unum est quod consideratur ut principium

plum influens beatitudinem, scilicet Deus; aliud est beatitudinem directe participans, scilicet homo, & Angelus; tertium autem est id ad quod per quamdam redundantiam beatitudo derivatur, scilicet corpus humanum.

Id quidem quod est beatitudinem influens, est ex ratione diligibile, quia est beatitudinis causa; id autem quod est beatitudinem participans, potest esse duplici ratione diligibile, vel quia est unum nobiscum, vel quia est nobis consociatum in beatitudinis participatione: & secundum hoc sumuntur duo ex caritate diligibilia, prout scilicet homo diligit & seipsum, & proximum.

Ad primum ergo dicendum, quod diversa habitudo diligentis ad diversa diligibilia facit diversam rationem diligibilitatis. Et secundum hoc quia est alia habitudo hominis diligentis ad Deum, & ad seipsum, propter hoc ponuntur duo diligibilia: cum dilectio unius sit causa dilectionis alterius: unde, ea remota, alia removetur.

Ad secundum dicendum, quod subjectum caritatis est mens rationalis, quæ potest esse beatitudinis capax; & ad quam corpus directe non attingit, sed solum per quamdam redundantiam: & ideo homo secundum rationalem mentem, quæ est principalis in homine alio modo se diligit secundum caritatem, & alio modo corpus proprium.

Ad tertium dicendum, quod homo diligit proximum & secundum animam, & secundum corpus, & ratione cujusdam consociationis in beatitudine. Et ideo ex parte proximi est una tantum ratio dilectionis: unde corpus proximi non ponitur speciale diligibile.

QUÆSTIO XXVI.

De ordine caritatis,

in tredecim articulis divisa.

DEinde considerandum est de ordine caritatis: & circa hoc quaruntur tredecim.

Primo, utrum sit aliquis ordo in caritate. Secundo, utrum homo debeat Deum diligere plus quam proximum.

Tertio, utrum plus quam seipsum.

Quarto, utrum se plus quam proximum.

Quinto, utrum homo debeat plus diligere proximum quam corpus proprium.

Sexto, utrum unum proximum plus quam alterum.

Septimo, utrum plus proximum meliorem, vel sibi magis conjunctum.

Octavo, utrum plus conjunctum sibi secundum carnis affinitatem, vel secundum alias necessitudines.

Nono, utrum ex caritate plus debeat diligere filium quam patrem.

Decimo, utrum plus debeat diligere matrem quam patrem.

Undecimo, utrum plus uxorem quam patrem vel matrem.

Duodecimo, utrum magis benefactorem quam beneficiatum.

Decimotertio, utrum ordo caritatis maneat in patria.

ARTICULUS I. 148

Utrum in caritate sit ordo.

III. dist. xxix. quæst. 1. & ver. quæst. 11. art. 9.

AD primum sic proceditur. Videtur quod in caritate non sit aliquis ordo. Caritas enim est quædam virtus. Sed in aliis virtutibus non assignatur aliquis ordo. Ergo nec in caritate debet poni aliquis ordo.

2. Præterea. Sicut fidei objectum est prima veritas, ita caritatis objectum est summa bonitas. Sed in fide non ponitur aliquis ordo, sed omnia æqualiter creduntur. Ergo nec in caritate debet poni aliquis ordo.

3. Præterea. Caritas in voluntate est. Ordinare autem non est voluntatis, sed rationis. Ergo ordo non debet attribui caritati.

Sed contra est quod dicitur Cant. 11. 4. *Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem.*

Respondeo dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in V. Metaph. (tex. 16.) *præterea & posterius dicitur secundum relationem ad aliquem principium.* Ordo autem includit in se aliquem modum prioris, & posterioris. Unde oportet quod ubicumque est aliquis principium, sit etiam aliquis ordo. Dicitur autem est supra (quæst. præc. art. 12. & quæst. xxiii. art. 1.) quod dilectio caritatis tendit in Deum sicut in principium beatitudinis, in cuius communicatione amicitia caritatis fundatur.

Et ideo oportet quod in his quæ ex caritate diliguntur, attendatur aliquis ordo secundum relationem ad primum principium hujus dilectionis, quod est Deus.

Ad primum ergo dicendum, quod caritas tendit in ultimum finem sub ratione finis ultimi; quod non convenit alicui ali virtuti, ut supra dictum est (quæst. xxiii. art. 7.) Finis autem habet rationem principii in appetibilibus; & in agendis, ut ex supra dictis patet (quæst. xxiii. art. 7. ad 2. & 1. 2. quæst. 7. art. 1. ad 1.) Et ideo caritas maxime importat comparationem ad primum principium: & ideo in ea maxime consideratur ordo secundum relationem ad primum principium.

Ad